

Metod Pevec

Marijina ljubezen

Črni mlin.

Vas visoko v slovenskih hribih. Kadar je bilo zelo lepo vreme, se je s Črnega mlina videlo enajst cerkva in en grad. Bil je to prav Wagensberg, Bogenšperk, kot so mu rekli domačini. Seveda pa na začetku tega stoletja in na začetku te zgodbe graščak že dolgo ni bil več imenitni baron Vajkard, ki je s peresom slavil svojo domovino, deželo Kranjsko. Z gradom in grajskimi na Črnem mlinu niso imeli nikoli nič skupnega, le to, da so na polju ali na travniku kar se da pohiteli, kadar so oblaki prihajali od tiste strani. Vedeli so, da bo prej kot v četrto ure neurje na Črnem mlinu.

Takih vasi, kot je bil Črni mlin, v tistem času in v tistih slovenskih hribih ni manjkalo. Četudi se je ob lepem vremenu daleč videlo, je bila vas tako odročna, da so nanjo pozabili občinski dacarji, da je niso našli cigani niti vojaki teh ali onih kraljev, cesarjev ali kakor je že bilo. Redkeje so bile slovenske hiše, ki so se izmaknile celo skrbnim cerkvenim oblastem.

Za tem božjim hrptom je bilo od vsega največ trdega dela in revščine. Otroci so se rojevali, nekateri so znali živeti od dobrega zraka in ostankov, nekateri pa ne. Rojevanja in umiranja si takrat še niso gnali tako k srcu kot danes. Bilo je veliko nezabeleženih rojstev in še več neopaženih smrti. Poleti so še kdaj prinesli kakega otroka h krstu ali pa pripeljali umrlega k večnemu počitku v posvečeno zemljo, kmalu po vseh svetih pa je te kraje zametel sneg. Kadar je pozimi kdo umrl, so ga pokopali v slivniku, rojstva otrok pa so ostala v spominu po mladi luni, velikem snegu, volkovih ali čem podobnem.

Na Črnem mlinu sta bili dve domačiji, čepeli sta na vrhu dvogrbega hriba. Na prvi grbi je bila Rusova hiša, na drugi Turkova domačija. Nikdar se ni vedelo, kdaj je zaselek dobil to nenavadno ime, kajti prav nihče se ni spominjal kakega mlina. Do doline, kjer je bila najbližja tekoča voda, pa je bilo poldrugo uro poštene hoje.

Odkar so pomnili, so bile pod Turkovo hišo nenavadne ruševine. Škrbine klesanega kamenja so se vile v krog. Ostanke zidu je že zdavnaj zaraslo robidovje. Ženske so se zidovom izogibale, ker so se bale kač, ki rade gnezdiijo na toplih skalah, in te ruševine

so bile na prisojni legi. Otroci so sicer radi obirali robidnice, ki pa bi jim že bolj teknile, če ne bi tolikokrat slišali očetov in dedov, ki so se radi šalili, da je pod Turkovo hišo zidal hudič, kajti v tistih krajih niso imeli navade graditi okroglih hiš ne česa drugega. Nekaj čudnega je bilo namreč s tem zidom. Kadar je pozimi zapadel sneg, se zidu ni prijel. Vse na Črnem mlinu je bilo belo, le okrogel zidek je ostal neodet in je kot škrbasta koščena čeljust zijal v nebo. Može se govoriti, da je zid narejen iz posebnega kamna, ki lahko vpije veliko sonca; da se celo poletje greje in se zato potem tudi vso zimo ne ohladi. Vraževerne babnice so se iz roda v rod upirale s svojo razlago. Kokljale so, da so bila tam njega dni nič drugega kot vrata v pekel. V tistih krajih naj bi v starih časih vladala greh in hudobija, zato je bil strašansko velik promet med peklom in zemljo. Ven in ven so hodili k hudiču in se spet vračali na zemljo in ni se vedelo, kaj je bolj izprijeno: pekel ali zemlja. Potem je bog v tiste kraje poslal pobožne ljudi, ki so zazidali vrata in živeli bogu všečno življenje. Ker pa je v peklu strahotna vročina in ker zid vendarle ni dovolj debel, gorkota sproti topi sneg.

V sedlu med obema hriboma je bila še ena hiša, kajti Jernejčkovi koči bi težko rekli domačija. Vegasta lesena bajta in nanjo prislonjen hlev, v katerem je bila v boljših časih privezana krava, v slabših pa koza.

Jernejček je bil še skoraj otrok, ko je šel v Ameriko. Vrnil se je zgaran in zapit. Potem ko se je Jernejček oženil, ni več veliko delal. On je svoje že pošteno odgaral, tam v Ameriki, je govoril, veliko je govoril in vse več pil. In bolj ko je bil pijan, lepše je pripovedoval. Jernejčkova smola je bila v tem, da so imeli ljudje na Črnem mlinu preveč dela in premalo časa, da bi ga poslušali, zato ga niso kaj prida čislali in ga tudi niso dosti vabili, ker je s svojim govorjenjem še druge motil pri delu. Zato pa je toliko več delala njegova žena. Hudobni jeziki so znali povedati, da se je ženska zgarala in da zato tako dolgo ni mogla imeti otrok. Šele pod starost se jima je rodila hči. Na svet so je spremljale precej čudne okoliščine. Noč, preden je njena mati začutila popadke, se je v okno njihove izbe zaletela sova. Razbila je tenko siromaško šipo. Jernejčkova sta ugasnila luč, vendar se je sova še isto noč vrnila in treščila v kuhinjsko okno, kjer se je nesrečno zagozdila v zvezdo razbitega stekla. Jernejček jo je ujel še živo in jo pri priči zadavil. Vraža ali ne, v tistih časih ni bilo na Črnem mlinu prav nikogar, ki ne bi verjel, da je sova nezmotljiva znanilka smrti.

Jernejčkova Marija je bila na Črnem mlinu prvo bitje, ki mu je na svet pomagal zdravnik, pa tudi prva, ki se ni rodila po naravni poti, morali so jo izrezati iz materinega telesa. Kazalo je že, da se bo vse dobro izteklo, potem pa se je rana na materinem trebuhu grdo prisadila. Umrla je, ko je imela punčka komaj poldrugi mesec.

Dekle je imela srečo. Po očetu je bila prikupna in zgovorna, po mami je bila pridna in dobrega srca, povrh vsega pa je bila bogve po kom tudi zelo lepa. Morda je bila videti še lepša, ker se je neprestano spreminjala, narava sama jo je spreminjala. Otroci res pogosto spremenijo barvo las in oči. Vendar je bilo z Marijo vendarle nekaj nenavadnega. Rodila se je temnopolta in z nenavadno dolgimi črnimi lasmi, ki pa so

že prvo zimo popolnoma zbledeli. Temu primerno se je osvetlila tudi njena polt. Vendar je imela poleti spet dolge črne lase. In tako se je začelo ponavljati. Pozimi je bila bledična svetlolaska, poleti pa ni bila dosti drugačna kot ciganke, ki so jih nekoč videli celo na Črnem mlinu. Jernejček pa je trdil, da se tudi navznoter enako spreminja. Zimo je prečemela vsa tiha in otožna, poletje pa jo je spremenilo v vedro in celo razposajeno dekle. Turkovi in Rusovi otroci so se skoraj pulili za njeno družbo in prav nikoli je ni doletel očitek, s kakršnimi otroci ne skoparijo, da je, denimo, bajtarska miš, da je njen oče nemanič in pridanič. Preveč je bila očarljiva, sam bi se osmešil, kdor bi ji hotel podtakniti kakšno grdobijo.

Z Rusovim Lojzkom sta se dolgo štela za najboljša prijatelja. Malo zato, ker se Marija s punčarami nikdar ni dobro razumela, malo pa zato, ker se je bilo z njim zanimivo družiti, kajti Lojz je znal menda vse, kar je potrebovala otroška domišljija. Imela sta svoj rezervat skrivnosti. V Kobiljem grabnu sta postavila celo verigo mlinčkov, ki so klepetali noč in dan. Nekaj Rusovih kokoši sta navadila, da so nesle v njunih skrivališčih. Poleti sta nabirala modrasove mladiče in jih metala Luksu, da bi, kot sta verjela, dobil gladko kožo in pameten pogled.

Marijino otroštvo se je končalo natanko določenega dne. Z Lojzkom sta nesla iz mlina. Marija je na plečih prestavljala le majhno vrečko in je ves čas hodila nekaj korakov pred njim.

Ravno sta zagrizla v Turkov laz, ko je Marija začutila topel curek, ki se ji je utrnil med nogami in gladko zdrsnil po nogi do čevlja na desni nogi. Obstala je. Obstal je tudi Lojze. Oba sta sprva začudeno, kmalu pa zgroženo gledala v krvavo serpentinico, ki se je ovijala okrog njene noge. Ničesar nista razumela.

"Kri ti teče," je bebavo zinil Lojze.

Marija ni nič rekla. Jokala je vso pot do doma. Še dolgo ni vedela, kako naj bi jo ustavila in kaj naj bi pomenila ta kri. Od tistega dne z Lojzkom nista bila več prijatelja.

Sedemnajst let je imel Turkov Tone in in šele petnajst jih je imela Marija, ko je začel Tone zardevati, kadar sta se znašla sama drug ob drugem. Marija sicer ni zardevala, si je pa zelo želela, da bi bil Tone bolj sproščen, kadar je bil z njo, ali pa da bi ji kaj lepega povedal, zelo si je želelela, da bi ji prav on kaj lepega rekel, saj ne ravno tisto, ampak vsaj kaj podobnega. Navsezadnje je bila že postavno dekle, skoz bluzo je bilo mogoče razločno videti rastoči dojki, pa tudi prijazna je bila z njim bolj kot z drugimi fanti. Lahko bi to opazil. Pa ni. Zato pa tega ni spregledal Lojze.

Včasih so se fantje na vaši stepli ali pa so se kar očetje dogovorili, čigavo bo kakšno dekle. Lojze in Tone pa sta kar čakala.

Predolgo. Prišlo je leto 1941. Vendar je bil to leto na Črnem mlinu še vedno mir. Nesreča je prišla šele naslednje leto.

Nekaj dni pred svečnico je bilo. Tone je na domačem dvorišču cepil drva, ko so prišli lepo oblečeni fantje s puškami na ramah. Da so od vaške straže, so rekli, in da rabijo take, ki bodo znali dobro komunistične butice na dvoje klati. Smejali so se, kot bi orehe tresel. Na bukovih hlodih so razstavili puške in se hvalili. Veliko so govorili

o pravi slovenski vojski pa o tem, da je zdaj priložnost, da vsak pokaže, koliko ga je v hlačah, in take reči. Pa Toneta vendarle niso kaj prida ganili. On bi se kar raje sekire držal, če...

Če se ne bi pojavila Marija in če ne bi tako občudujoče zrla v oborožene fante in če se ne bi njihov častnik z očetom dogovoril, da gre Tone z njimi.

Potem so šli še čez globel na drugo stran. Vendar pri Rusovih moških ni bilo doma. Z drvni so bili še v gozdu. Naročili so, da se mora Lojze še isti teden zgledati v postojanki. Pa ni šel. Oče je rekel, da je doma preveč dela, da bi v dolini vojaške uši pasel. Vendar se je tako obrnilo, da se tudi pri Rusovih niso ognili nesreči.

Jeseni so prišli rdeči. Ti so bili bolj kratki. Fanta v hosto ali pa kravo iz štale, so rekli. Pa grem, je rekel Lojze, ker je vedel, da bi na zimo še teže brez krave kot brez njega. Fantje pa so zagotavljali, da bo še pred pomladjo konec vojne.

Lojze je ostal pri partizanih. Bil je spreten in pogumen, pa tudi sreča se ga ni izogibala, tako da so mu že naslednjo zimo zaupali samostojne terenske naloge. Zdaj je lahko večkrat zavil domov, pomagal domačim in kdaj prespal v svoji postelji.

Veter je svareče žvižgal in se česal na ivnatem drevju, polna luna je spremenila noč v nekakšen polarni dan. Sneg je prijetno ječal pod Lojzetovimi škornji. Naj bo mraz, naj bo čimbolj mraz, Lojze se mraza ni bal. Prvič je bil oblečen in obut kot pravi vojak. Mati mu je predelala nemško uniformo in prišila partizanske oznake. Lojzetu je bilo že od zadovoljstva dovolj toplo, grelo pa ga je tudi žganje, ki ga je nekajkrat mimogrede srknil iz steklenice.

Potrkal je pri Jernejčku. Nocoj je čas, da se končno pomeni z Marijo. Ženski nohti so razpraskali ledene rože na okencu, lepa usta so hušknila v sredo šipe, roka je obrisala roso, Marija je pokukala skoz luknjo v ledu. Jernejček je odprl vrata.

"Glej ga, soldata! Stopi noter, da ne boš zmrznil!"

"Ne, oče Jernej, partizani ne zmrznejo!"

Vstopila sta v izbo. Marija je pozdravila s povešenim pogledom in se kmalu izmuznila v kuhinjo. Moža pa sta se lotila žganja in pogovorov o mrazu in vojni. Lojze je dolgo odlašal s pravo besedo. Krepko ga je že čutil, Jernejček je že kinkal in jezik se mu je zapletal, ko se je Lojze odločil, da bo spregovoril.

"Na pomlad bo konec vojne in naš ata so nekaj slabi in bom najbrž jaz prevzel... Zato sem mislil, če bi bila Marija za to, da bi skupaj... Saj je že zadosti stara... In jaz tudi."

"Marija!" Jernejčkovo pijansko povelje je bilo precej preglasno za tako majhno hišo.

Marija se je ubogljivo pojavila na vratih. V mrtvi tišini se je slišalo le mencanje njenih rok. Po dolgih letih sta si Marija in Lojze za kratek hip spet pogledala v oči. Marija ni nič rekla, samo odkimala je, in izginila s praga.

Lojzeta je stisnilo v grlu, zbolelo ga je pri sreč. Če bi bil volk, bi zatulil, če bi bil pes, bi zalajal, ker pa je bil partizan, je zgrabil za pištolo in stopil za Marijo v kuhinjo.

"Zakaj me nočeš?"

"Ker te nimam rada, Lojze."

"Moraš me imeti rada, Marija, moraš, če ne, se bom ustrelil. Ustrelil se bom, Marija!"

Lojze je obrnil pištolo proti sebi. Marija je molčala.

"Če boš vzela tistega belega ritoliznika, vaju bom oba ustrelil!"

Lojze je vedel, da bo vsak čas ali ustrelil ali zajokal. Hitro se je obrnil, odprl vrata in kot zbežljan konj stekel v noč.

Odslej Lojze ni več prihajal, vendar se Marija ni mogla oddahnuti, kajti marsikdaj je zjutraj v snegu okrog hiše našla enake sledove kot tisto noč, ko jo je snubil Lojze.

Sneg še ni skopnel, ko je neko noč na Jernejčkova vrata potrkal Tone. Tudi on je bil v uniformi in tudi on je bil pijan.

"Kaj je pa tebe prineslo?" Jernejček se ni razveselil obiska.

"Je več takih stvari, da se spleča k vam priti." Tone je že s prvim stavkom namignil na Marijo. Marija je pozdravila s povešenimi očmi. Hotela se je umakniti v kuhinjo, vendar jo je Tone prestregel.

"Tole sem ti prinesel." Razgrnil je rdečo ruto iz mehkega deftina. Marija se je sramežljivo zahvalila in se izmuznila v kuhinjo.

Iz drugega žepa je Tone potegnil dva zavojčka cigaret in jih dal Jernejčku.

"Težko se dobijo, ampak nam jih ne manjka!" Tone je odprl svojo tabakero in ponudil še Jernejčku.

"Ne bom nič motovilil, za veliko noč bom povišan v poročnika in potem grem s svojo četo na Turjak. Dolgo me ne bo, zato sem mislil, če bi Marija hotela, da bi se vzela..."

"Marija!"

Marija je prišla na prag. Nič ni rekla. Ni se upala prikimati. Solza ji je ušla izpod povešenih vek, potem pa je zacvilila kot ranjen pes in pobegnila skoz spodnja vrata.

"Vse bo v redu, Tone. Spomladi se oglasi, ko bo konec vojne. Zdaj pa, saj vidiš, kako je..."

Jernejček je pogledal v tla in odprl Tonetu gornja vrata.

Ko je Tone izginil v noč, se je Marija kmalu vrnila. Oklenila se je starega Jernejčka in jokala na njegovih prsih.

"Saj sta oba v redu poba", jo je tolažil Jernejček, "boš že izbrala, ko bo čas za to..."

Ko se je Marija umirila, sta legla spat. Jernejček je utrujen od življenja in pijače kmalu zasmrčal, Marija pa ni mogla zaspati. Ponoči, sredi zloslutne nespečnosti, je slišala osamljen strel, ki je odjeknil nekje blizu, zelo blizu Črnega mlina. Slutila je najhujše, zato se je že ob prvem svitu oblekla in odšla na Turkovo domačijo.

Na okroglem golem zidku ruševin pod Turkovo domačijo je sedel Tone. Puško je stiskal med nogami in spal, kot bi zakinkal na straži.

"Tone!", ga je tiho poklicala.

"Tone?"

"Neeeeece!"

Ne, Tone ni spal. Na bledem čelu je Marija opazila majhno okroglo luknjico, iz katere se je do nosu vil droben rdeč curek. Marija je videla samo še liso rdečega snega med Tonetovimi nogami in njej dobro znane stopinje, potem je še enkrat zakričala in omedlela.

Ko so ju Turkovi našli, so v splošni zmedi nekaj časa mislili, da sta mrtva oba. Šele ko so njuni telesi privlekli v hišo, so opazili, da je eno mrzlo in otrplo in da je drugo še toplo in živo.

Ko se je Marija spet osvestila, je povedala vse, kar je vedela, le to je zamolčala, da pozna stopinje, ki vodijo do ruševin in proč.

Od tistega dne Marija ni bila nikoli več "čisto ta prava", kot so pomilovalno govorili na Črnem mlinu. Včasih je rekla, da gre v gmajno loviti modrase, potem pa je ni bilo cel dan. V resnici je hodila v gozd in tam tako nečloveško tulila, da tega ni bilo mogoče poslušati.

Pol leta po koncu vojne se je iz vojske vrnil Rusov Lojze. S seboj je prignal nemškega ovčarja, ki je slišal na ime Herz. Z nikomer ni govoril. Posedal je pod lipo in pil. In kadar je pil, se je pogovarjal s psom in veliko preklinjal. Vsak večer, nekako v mraku, je na Črnem mlinu počil strel. "Za avemarijo," je govoril Lojze ali pa: "Boga je treba fentat, temu prascu opijaškemu je treba prestreliti vamp." Samo nekaj tednov je Lojze streljal v nebo. Z zadnjima nabojema je ubil psa in sebe.

Po Lojzovem pogrebu je Marija izginila. Zaman so jo iskali podnevi in ponoči.

Čez nekaj dni so v robidah za hišo, prav na okroglih ruševinah, našli razcefrane koščke njene spodnje srajce. Potem so iz svinjaka zaslišali tiho ihtenje. Gola in vsa krvava se je sirota drenjala med začudenimi svinjami. Objemala je njihove rožnate vampe in jokala.

"Hudič me je ogrebel", se je med jokom opravičevala temnim sencam na pragu svinjaka.

Odnesli so jo v hišo. Umili so jo in ji očistili rane, pa je še vedno čudno zaudarjala.

Ni bila več dolgo pri zavesti. Zvečer je začela blesti. Govorila je, da je v gozdu srečala Jezusa. Ponoči bo prišel, z lučjo obsijan, in bo blagoslovil Črni mlin, s svojo krvjo ga bo blagoslovil. In potem bo mir, je rekla.

Izdihnili je ob zori naslednjega dne.

Marijo so odnesli v posvečeno zemljo k cerkvi svetega Mohorja in Fortunata na Libergo. Grob kot grob, le da se ne more ohladiti, kot se drugi grobovi. Tudi v najhujši zimi je njen grob zelen in cvetoč, kamniti okvir pa gol in teman, kot zidek pod Turkovo domačijo.